

Тема № 1.

Політологія як система знань про політику. Теоретико-методологічні засади політології.

1. Соціальна зумовленість і актуальність вивчення політології.
2. Політологія як наука про політику, політичне життя і політичні відносини.
3. Структура політології.
4. Функції політології.
5. Методи і категорії політології.
6. Предмет і особливості політичної науки в Україні.

Актуальність теми: В умовах розбудови незалежної України, становлення громадянського суспільства та правової держави надзвичайно важливого значення набуває формування у громадян, особливо молоді, високої політичної культури. У ВНЗ всіх рівнів акредитації введено і освоюється викладання нової дисципліни «Політологія», найважливішою функцією якої є формування політичної культури суспільства. Вступна лекція повинна викликати інтерес студентів до нової навчальної дисципліни зокрема і до політики взагалі, дати знання про зміст предмета політології, функції та методи пізнання предмета, основні категорії політології

Основні поняття та категорії: політика, політологія, політична сфера, система політичних наук, історія світової політичної думки, політична концепція, політичне вчення.

Онлайн

формат:

<https://www.google.com/search?q=%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BE>

<https://www.google.com/search?q=%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BE>

1. Соціальна зумовленість і актуальність вивчення політології.

Характерною рисою нашого часу є інтенсивний процес політизації людської життєдіяльності, що зумовлений глибокими і всебічними перетвореннями в усіх сферах суспільного життя. В умовах демократизації стало можливим залучення до політики широких мас населення, які тривалий час перебували поза політикою і були лише її об'єктом. Підвищення політичної активності людей є показником зрілості суспільства, а також важливим засобом

подолання їх відчуженості від політики і влади. Однак в умовах, коли люди ще не мають достатнього рівня політичної і правової культури, політизація є не тільки обмеженою, але й небезпечною, набуваючи часто деструктивного характеру.

Саме тому надзвичайно важливе значення має вивчення політології, яка є наукою, що відображає політичне життя суспільства. З метою політосвіти молоді, з 1990 р. політологія почала впроваджуватись як навчальна дисципліна у ВНЗ України. Озброюючи людину системою знань про політичні явища, а також методологією їх аналізу, політологія допомагає молоді правильно орієнтуватись у політичних подіях, самостійно їх осмислювати, а також виробляти відповідну позицію і способи практичного впливу на політику. **Політологічні знання дають можливість адекватно усвідомлювати логіку політичного процесу, політичні інтереси різних соціальних суб'єктів, своєчасно виробляти і ефективно реалізовувати відповідні політичні рішення.**

Політологія є однією із обов'язкових навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах України. Знання, які дає політологія, необхідні для кожної людини і громадянина.

2. Політологія як наука про політику, політичне життя і політичні відносини.

Політологія – це наука, об'єктом дослідження якої є сфера політики, політична дійсність, політичне життя особи і суспільства. Політика, як одна із сфер людської діяльності, виникла давно і процес її виникнення пов'язаний з необхідністю підпорядковувати індивідуальні та групові інтереси інтересові всезагальному, який полягає у збереженні цілісності та єдності суспільства. Окремі дослідники стверджують, що політика, як специфічний вид діяльності соціальних суб'єктів пов'язаний з боротьбою за владу, розподілом цінностей, управлінням суспільними справами виникла дещо раніше, ніж держава. У найширшому розумінні, політика – це сфера свідомої саморегуляції суспільства.

Політика – явище суспільне, а політичне життя суспільства – явище історичне. Це пояснюється тим, що політика виникає на певному етапі людської історії і зазнає істотних змін протягом історії суспільства.

Перші спроби осмислення політики як специфічної сфери людської діяльності були зроблені ще стародавніми мислителями, такими як Арістотель, Платон, Цицерон, Фома Аквінський та ін.

Основи наукової політичної теорії було закладено такими мислителями як Н.Макіавеллі, Ж.Боден, Т.Гоббс, Дж.Локк, Ш.Монтеск'є.

Однак, політологія як самостійна навчальна дисципліна почала формуватися лише в др.пол.XIX ст. Поняття “політологія” утворилося з двох грецьких слів – politike (державні справи) і logos (вчення). У 1857 р. Ф.Лейбер починає читати курс політології у Колумбійському коледжі, в 1880 р. у цьому ж коледжі створюється перша школа політичної науки, що поклало початок активному формуванню в США системи політологічних навчальних закладів. У 1903 р. було створено Американську асоціацію політичних наук.

У 1896 р. італійський політолог і соціолог Г.Моска публікує книгу “Елементи політичної науки”, що дає підстави говорити про поширення політичної науки у Європі з кінця XIX ст.

Процес остаточного становлення політології як науки завершився на Міжнародному колоквіумі з політичних наук (Париж, 1948 р.), який був організований ЮНЕСКО, і де було визначено зміст предмета цієї науки та рекомендовано включити курс політології для вивчення в системі вищої освіти як загальнообов'язкової дисципліни.

Разом з тим існує досить багато трактувань предмету політології.

Частина авторів розуміють **політологію як сукупність політичних знань, які виробляються всіма гуманітарними науками**, що, по суті є запереченням самостійності предмету політології. Досить поширена трактовка політології зводить її предмет до **проблем держави**. Інші автори вважають, що **основним**

предметом політології є влада. Популярним є визначення політології як науки про управління політичними процесами. Узагальнюючи різні дефініції, можна визначити політологію як науку про політику, функціонування політичних систем і їх взаємодію на міжнародній арені, організацію і механізми політичної влади, об'єктивні та суб'єктивні сторони політичного процесу. Політологія описує, пояснює і прогнозує політичні явища і процеси, розкриває їх закономірності.

3. Структура політології.

Загальна структура політології являє собою систему:

- теоретичного (фундаментального) і**
- практичного (прикладного) політичного знання.**

Обидві ці частини (теоретична і практична), маючи свою специфіку, органічно взаємозв'язані і доповнюють одна одну. Теоретична розробка проблем політики дає можливість проникнути в суть політичних подій і явищ, виявити певні закономірності політичного процесу, а також прогнозувати можливі варіанти його розвитку.

Практичне використання політологічних знань сприяє вирішенню конкретних політичних завдань, виробленню оптимальних політичних рішень, ефективному використанню механізмів влади.

Структура політології як навчальної дисципліни включає в себе:

- історію політичних вчень, що вивчає генезис політології;**
- теорію політики, що розкриває методологічні основи політичного життя і політичної діяльності;**
- теорію політичних систем і їх елементів (держави, політичних партій, громадських організацій і рухів, політичних режимів);**
- теорію влади та її механізмів;**
- теорію управління політичними процесами;**
- теорію міжнаціональних і міжнародних відносин;**

Нарешті, структура політології, як науки про політику, включає в себе ряд спеціальних політологічних дисциплін:

- **політичну історію;**
- **історію політичних вчень;**
- **політичну соціологію;**
- **політичну психологію;**
- **політичну етику;**
- **політичну географію;**
- **історію і теорію міжнародних відносин.**

Ці, а також інші політологічні дисципліни, перебувають у взаємозв'язку і взаємодії.

4. Функції політології.

Серед багатьох функцій, які виконує політологія, основними є такі:

- **описова (дескриптивна);**
- **роз'яснювальна (інтерпретаційна);**
- **пізнавальна;**
- **методологічна;**
- **нормативно- регулятивна;**
- **інструментальна;**
- **прогностична;**
- **світоглядна;**

Політологія, таким чином, виконує або потенційно здатна виконати в суспільстві такі **завдання** як: формування політичної культури народу через оволодіння мистецтвом здійснення політики, влади; створення громадянського суспільства, забезпечення прав і свобод людини, утвердження гуманізму і людяності; оптимізація політичних процесів і політичних рішень; поширення демократичних норм і цінностей, ідей та ідеалів, інформації та знань у

суспільстві; виховання майбутніх громадян; прогнозування розвитку політичних відносин.

5. Методи і категорії політології.

Як і кожна наука, політологія використовує цілу систему методів аналізу і дослідження політичних явищ і процесів. У залежності від різних рівнів такого аналізу і дослідження використовуються як **загальні (фундаментальні), так і конкретні (прикладні) методи.**

Універсальною основою політологічних досліджень будь-якого рівня є **діалектико – матеріалістичний метод.** У відповідності з матеріалістичним детермінізмом політологія визнає залежність політичних відносин і політики у цілому від економічного життя суспільства, а також первинність політичного буття і вторинність політичної свідомості. Діалектика у політології виявляється в аналізі політичних явищ і процесів у розвитку, у єдності і взаємозв'язку з іншими явищами і процесами, а також у виявленні основних суперечностей політичного життя, які є джерелами його розвитку.

Теоретичний рівень досліджень у політології забезпечується, крім того, такими методами, як: **аналіз і синтез, індукція і дедукція, історичний і логічний, аналогія і моделювання, гіпотетичний і структурно – функціональний.** Досить поширеним є **системний метод**, який забезпечує цілісне сприйняття об'єкта досліджень і всебічний аналіз зв'язків між окремими елементами в рамках цілого. Ще з античних часів наука про політику використовує **порівняльний метод**, який на думку більшості політологів, є одним із найбільш продуктивних і нині.

Емпіричний рівень політологічних досліджень базується, перш за все, на сукупності **конкретно-соціологічних методів**, основними з яких є **анкетування, інтерв'ю, аналіз, спостереження, статистичний аналіз.** Використовують також **метод експерименту і моделювання розвитку політичної ситуації.**

Надзвичайно популярним на Заході є **біхевіористський метод**, суть якого полягає в дослідженні політичних явищ на основі аналізу поведінки окремих людей чи груп. **Біхевіоризм** (від англ.- поведінка, вчинок) як метод ґрунтується на переконанні, політика має перш за все індивідуальний вимір, а домінуючим мотивом участі людей у політичних процесах є орієнтація, що визначається їх психічним станом, емоціями, волею.

Категорії, які використовуються у політології, не мають однозначної трактовки, що створює певні труднощі при їх аналізі в різних контекстах. У політології використовуються як **загальні (філософські)** категорії, **особливі** категорії усіх гуманітарних наук (історії, соціології, права), так і **специфічні** (тобто власне політологічні) категорії.

Найбільш важливими категоріями політології є такі категорії, як: **політична влада, держава, політична система, політичні відносини, політичні інтереси, політична свідомість, політична культура, політичне управління, політична боротьба та ін.**

Класифікувати ці категорії можна таким чином:

- **категорії, що розкривають діалектику політичного буття і політичної свідомості** (політичні відносини, політичні інтереси, політична ідеологія і т. д.);
- **категорії, що виявляють взаємозв'язок і взаємозалежність політики і суспільства** (держава, політична влада, партії, громадянське суспільство і т. д.);
- **категорії, що відображають відносини в системі “політика і особа”** (політичні лідери, політичні інтереси, еліта, політична діяльність і т. д.);

6. Предмет і особливості політичної науки в Україні.

В Україні розвиток політології як науки став можливим лише з набуттям країною незалежності, хоча в історію розвитку політичної думки українці зробили вагомий внесок. Як навчальна дисципліна, політологія у вищих навчальних закладах України почала впроваджуватись з 1990 року.

Зі здобуттям незалежності України активно розвивається національна школа політології, основні інтелектуальні сили якої зосереджені в провідних навчальних закладах, наукових установах та громадських об'єднаннях (Інститут держави і права, Інститут національних відносин і політології, Українська академія політичних наук, Асоціація молодих українських політологів і політиків, Українська асоціація політологів, Асоціація політичних психологів та ін.).

Зусилля сучасної вітчизняної політології спрямовані на відродження національної та утвердження загальнолюдської політичної культури; формування національної демократичної доктрини, створення концепції широкої політичної просвіти й системи політологічної освіти в Україні; публікацію першоджерел національної політичної думки, відродження забутих імен визначних вітчизняних політичних мислителів, а також переклад і видання праць сучасних закордонних політологів; налагодження дійових контактів та спільної роботи з провідними центрами світової науки і освіти.

Серед найбільш популярних сучасних українських вчених-політологів - В. Потульніцький (“Нариси з української політології”- К., 1994, “Теорія української політології.”- К.,1993), Б. Кухта (“З історії української політичної думки “.- К.,1994, “Основи політичної науки: Курс лекцій (у 4 ч.) –Л., 1997), О. І. Семків (Політологія. Кінець 19- перша половина 20 ст.: Хрестоматія.- Л., 1996) а також І. С. Дзюбко, А. Білоус, Ю. І. Римаренко, С. Г. Рябов, О. Бабкіна, В.Горбатенко, В. Й. Скиба, В.М. Ніконенко, В.М.Піча та інші.

Список рекомендованої літератури:

Бундак О.А. Курс політології в схемах і таблицях: навчальний посібник. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2020. 58 с.

2. Шляхтун П. Політологія: історія та теорія. Вид-во: Центр учбової літератури, 2021. 472 с.

3. Тетарчук І.В. Політологія. Навчальний посібник. Вид-во: Центр учбової літератури, 2020. 160 с.

4. Варнавська І.В., Черемісін О.В. Політологія. Вид-во: Гельветика, 2021. 210 с.

5. Кириченко В.М. Політичні системи світу, Кредитно-модульний курс. Вид-во: ЦУЛ, 2023. 218 с.

6. Требін М.П., Герасіна Л.М., Поліщук І.О., Сахань О.М. Політологія. Вид-во: Право, 2018. 462 с.

7. Шанько В.І. Політологія: Навчальний посібник / В.І. Шанько, Н.В. Чорна, Т.Г. Авксентьєва, Л.А. Тихонова. Видання 2–е, перероблене та доповнене. К.: Видавництво «Фірма «ІНКОС», Центр учбової літератури, 2017. 288с.